

Gymnasiet och fackskolan

Det allmänna gymnasiet var intill 1954 indelat i latin- och real-linje. Gymnasieutbildning meddelades också vid handelsgymnasier och tekniska gymnasier (fackgymnasier).

Antalet elever som avlade slutexamen, studentexamen, var 1950 6 200. Var fjärde kom från fackgymnasium. 40 % av eleverna vid de allmänna gymnasierna var vid denna tidpunkt flickor medan motsvarande antal var 29 % vid handelsgymnasierna. Vid de tekniska gymnasierna var endast en handfull flickor.

År 1953 beslutade riksdagen att inrätta ytterligare en linje, den allmänna linjen med uppdelning på social och språklig gren.

År 1960 hade antalet elever, som avlade studentexamen ökat till 9 800.

År 1960 tillsattes gymnasieutredningen. I direktiven pekade departementschefen på den utökning av gymnasieutbildningen, som var att vänta. Redan 1962 beräknades antalet examina uppgå till nära 15 000 för att 1970 ligga på drygt 20 000.

Vid 1960-talets början var olikheterna fortfarande betydande i gymnasiefrekvensen bland ungdomar från skilda socialgrupper och geografiska områden. I en studentklass om 25 elever kom endast 5 från arbetare och lägre tjänstemän. Gymnasiet förväntades i framtiden få en långt bredare rekrytering.

Gymnasieutredningen presenterade sitt förslag "Ett nytt gymnasium" 1963. Det fick fem linjer: humanistisk, samhällsvetenskaplig, naturvetenskaplig, ekonomisk och teknisk. Med detta förenades de tidigare allmänna gymnasierna med handelsgymnasierna och tekniska gymnasierna. Utbildningen blev treårig, den tekniska dock fyraårig.

De praktiska studievägarna – flickskolan och den praktiska realskolan – förutsattes redan i anslutning till beslutet om grundskolan få en fortsättning vid sidan om gymnasiet med tvååriga linjer. Det

fanns emellertid även ur andra synpunkter behov av ett breddat gymnasialt skolsystem.

År 1962 tillsattes fackskoleutredningen. Den var klar med sitt förslag redan nästkommande år.

Fackskoleutredningen föreslog, att fackskolan skulle bli tvåårig med uppdelning på tre linjer: social, ekonomisk och teknisk. Största inslaget av allmänna ämnen fick den sociala linjen, medan de ekonomiska och tekniska linjerna blev en parallell till motsvarande gymnasielinjer. Någon snäv yrkesinriktning skulle emellertid fackskolan inte få. Den skulle ge en bred grundutbildning med stora inslag av allmän utbildning, men den skulle också förbereda för en kommande yrkesverksamhet på "mellannivå".

Remissopinionen till gymnasie- och fackskoleförslagen var i alla huvudfrågor positiv.

Facklärarförbundet framhöll att den teoretiska utbildningen borde ombesörjas av gymnasiet och fackskolan och den mera praktiska utbildningen av yrkesskolan:

"Dessa tre skolformer bör utformas så, att de tillsammans bildar en enhet – det gymnasiala skolsystemet – med goda övergångsmöjligheter mellan skolformerna. På längre sikt tecknar utredningen perspektivet av en helt integrerad ungdomsskola, som inom sig rymmer olika studievägar anpassade efter skilda elevtypers intressen och fallenhet, men som inte är skilda åt genom organisatoriska barriärer.

Facklärarförbundet delar denna framtida bedömning: en totalt integrerad ungdomsskola, som tillgodoser alla utbildningsbehov, intressen och studieförutsättningar på detta åldersstadium, bör utgöra riktmärket för reformarbetet såväl beträffande 'det nya gymnasiet' och fackskolan som berörda sektorer av yrkesskolan. Visst samråd i samordnande syfte har förekommit med fackskoleutredningen. Beklagligtvis har något motsvarande inte kunnat ske beträffande yrkesskolan på grund av dröjsmålet med tillsättandet av en särskild beredning för denna skolform.

Ur helhetens synpunkt är det därför särskilt angeläget, att de nu aktuella reformerna inte 'läses' hårdare än att justeringar kan vidtagas på basis av överväganden inom yrkesutbildningsutredningen."

En betänklig brist var, uttalade förbundet, att inte alla elever skulle ges en undervisning, som avsåg den enskilde individens anpassning till hem och familj och den egna ekonomin. Läroplanen borde kompletteras med undervisning av detta slag med 1/2–1 veckotimme under ett år för samtliga elever. Undervisningen skulle handhas av hushållslärare och barnavårdslärare.

Kunskap om hem och familj och den egna ekonomin borde inte vara förbehållen grundskolan utan vara obligatorisk också i gymnasiet och fackskolan, hävdade SFL. Foto: Stockholms skolmuseum.

SFL föreslog vidare, att slöjd skulle utgöra alternativ till teckning och musik. Slöjden var, vilket utredningen vitsordade, ett mycket uppskattat ämne bland eleverna. Hemkunskap, textilkunskap och slöjd borde vidare förekomma som frivilliga ämnen.

En textil-estetisk utbildning borde också finnas på läroplanen med

”ansvar för vården av vårt lands förnämliga och internationellt mycket uppmärksammade textila kulturtraditioner”.

För studier vid fackskolan hade kursfordringarna utformats så att elever, som valt praktiska linjer i årskurs 9, inte kunde komma ifråga. Med hänsyn till den betydelse, som praktik och utbildning i yrkesämnena har för studier i fackskolan, menade SFL, att intagningsbestämmelserna borde ha utformats så, att sökande från alla grundskolans linjer likställdes.

I oktober 1964 presenterades regeringens förslag till reformering av gymnasiet. Vidare föreslogs att en gymnasial skola, benämnd fackskola, skulle inrättas, som byggde på grundskolan och gav en vidgad och fördjupad allmän utbildning samt en yrkesinriktad utbildning.

Såväl för gymnasiet som fackskolan överensstämde organisation och läroplaner nästan helt med utredningsförslagen.

SFLs önskemål om förändringar och kompletteringar av läroplanerna vann inget gehör.

Vid riksdagsbehandlingen lovordades utredningsarbetet av de flesta talare. Grundtanken, att nuvarande gymnasiet från att vara en utbildning för en begränsad elit till en allmän ungdomsutbildning, accepterades av alla med ett undantag – högerpartiet. Det föreslog, att intagningsbestämmelserna skulle skärpas, att tidigare regler om flyttning till högre årskurs skulle bibehållas liksom studentexamen med censorer, allt i syfte att "garantera standarden".

I riksdagsdebatten sade Alva Myrdal bla:

"Denna sats av reservationer utgör, som många här sagt, i själva verket en samlad attack emot själva målsättningen. Dessa reservanter må tala aldrig så mycket om att försvara gymnasiets 'kvalitet' --- linjerar man i dessa reservationer just med 'kvalifikationernas' hjälp upp en urvalsskola av m/Ä, ett parallellskolesystem på det gymnasiala stadiet. Ty vad som är tydligt men inte utsagt är naturligtvis, att gymnasiet skulle vara finskolan, medan de som släpps in genom de bredare portarna till fackskolan och yrkesskolan skulle bli praktiskt taget bundna därigenom."

Den 15 december 1964 beslutade riksdagen om det nya gymnasiet och fackskolan. Med detta infördes från 1 juli 1966 ett treårigt gymnasium, för den tekniska linjen fyraårigt, och en tvåårig fackskola.

Elever i gymnasiet 1950-70

År	Allmänt gymnasium	Kv %			Tekniskt gymnasium	Kv %	Handels- gymnasium	Kv %	Totalt	Kv %
1950	16 700	41			2 600	2	2 000	29	21 300	35
	Allmän linje	Kv %	Latin- linje	Kv %	Real- linje	Kv %	Tekniskt gymnasium	Kv %	Handels- gymnasium	Kv %
1960	11 300	57	15 900	72	28 100	30	7 400	3	3 800	53
1965	24 300	63	13 200	78	36 000	32	17 200	6	13 900	55
	Humanistisk- samhällsveten- skaplig linje	Kv %	Naturveten- skaplig linje	Kv %			Teknisk linje Tekniskt gymnasium	Kv %	Ekonomisk linje Handels- gymnasium	Kv %
1970	35 200	66	31 600	36			17 400	4	18 400	39

Källa: PM från SCB 1977:11, SCB, Utbildningsstatistik årsbok 1978, tab 6.5, 6.6, 6.7

Diagram 12

Elever i fackskolan 1963-70

År	Social linje	Kv %	Ekono- misk linje	Kv %	Teknisk linje	Kv %	Musik- linje	Kv %	Totalt	Kv %
1963	500	70	400	62	700	4			1 600	40
1965	3 200	72	2 400	54	4 200	3			9 800	39
1970	19 200	77	9 500	49	9 900	2			38 600	51

Källa: SCB, Utbildningsstatistik årsbok 1978, tab 6.11

Diagram 13